

**DEN MODERNASTE TEKNIKEN – OCH DET GAMLA SPRÅKET.
LAGSTIFTNING VID DET ISLÄNDSKA ALLTINGET**

Sigurður Jónsson
Alþingi

Abstract

The main subject of this paper is the legislative procedure of the Althingi, the publication of parliamentary documents and laws passed by the Althingi and the publication of the parliamentary record. I shall also give a short comment on the legislative language, in what way it is specific, and a brief account of its development from an early stage to the contemporary legislative language.

Hardly anything has been written on the subject of the Icelandic legislative language and neither lawyers nor linguists seem to have paid much heed to the matter. This may be due to the fact that during the legislative process and the publication of Acts of Parliament we are inclined to become too preoccupied with the possibilities and utilization of modern multimedia techniques concerning the publication itself rather than the contents of the document, i.e. the actual text, whether it is well presented, well phrased and easily understood or not.

This will only be an attempt to understand the subject but by no means a detailed account or a formal survey of the matter.

Ämnet för denna artikel är lagstiftningen, tryckning av dokument, lagar och debatter i Alltinget samt det isländska lagspråket. Jag kommer att diskutera det isländska lagspråket nu och tidigare, dess karakteristika och förändringar under de senaste åren. Det har skrivits ganska litet om det isländska lagspråket och det verkar som om varken jurister eller lingvister har intresserat sig för det. I denna artikel görs endast ett försök till behandling av ämnet, ett försök som varken är utförligt eller uttömmande.

Alltinget är landets äldsta institution. Det tros ha blivit instiftat år 930, en händelse som markerar upprättandet av den isländska fristaten.

1. Alltingets uppgifter

Alltingets huvudsakliga roll är lagstiftningen, d v s att besluta om lagarna, men Alltingets kammare är också forum för debatt om andra parlamentariska ämnen än lagförslag. Alltinget kan också uttrycka sin ståndpunkt utan att stifta lag genom s k parlamentarisk resolution. Ledamöterna kan ställa en fråga till statsråden som besvarar dessa antingen muntligen eller skriftligen. Statsråden informerar alltingsledamöterna om offentliga angelägenheter, antingen på eget initiativ eller på begäran av kammaren. Ett annat utmärkande drag är debatter utanför föredragningslistan om ämnen som anses viktigt att ta upp till debatt med kort varsel.

Enligt Islands författning utövar Alltinget tillsammans med landets president den lagstiftande makten. Landets president måste stadfästa alla lagar som Alltinget har fattat beslut om innan de kan träda i kraft. Men presidenten har ändå inte vetorätt. Han kan endast besluta om det skall bli folkomröstning. Dessutom styr Alltinget statens finanser (budgeten), d v s inkomster (skatter) och utgifter så att det utövar en betydande makt över den verkställande makten. Vidare tillsätter Alltinget viktiga statliga styrelser och nämnder. Slutligen är Alltinget forum för landets viktigaste politiska debatt.

2. Den lagstiftande processen

Idéer till den lagstiftande processen kan komma ifrån olika håll. Statsråd, ledamöter, icke-offentliga organisationer eller privata medborgare kan komma underfund med brister i gällande lagar eller märka behovet av en ny lagstiftning och därmed börjar den politiska debatten.

Media, eller intresseorganisationer genom media, kan ibland försöka influera förberedelserna av lagstiftningen och lagstiftningsprocessen. Samtidigt kan intresserade parter utöva sitt inflytande genom påtryckningar på sina representanter inom de politiska partierna. Enstaka individer kan också utöva sitt inflytande genom att t ex skriva artiklar eller genom att ta kontakt med politiker.

Alltingets lagförslag utarbetas i utskott som har tillsatts av vederbörande statsråd eller av departementets personal. Genom att tillsätta ett utskott för beredningen av ett lagförslag ger statsrådet de intresserade partierna möjlighet att uttrycka sin åsikt. Alla ledamöter har rätt att lägga fram en motion men regeringens propositioner är talrikare än de enskilda ledamöternas motioner under Alltingets sessioner. Utskotten kan också lämna in förslag till ny lagstiftning.

Propositioner presenteras av vederbörande statsråd som är ansvarig för ämnesområdet, och diskuteras på regeringsmöten när de är färdiga. När regeringen lämnar in en proposition, har den redan diskuterats och godkänts i de politiska partierna som bildar regeringen. Den har också granskats med hänsyn till språk, juridik och innehåll av utskottsavdelningens experter, men detta är en tjänst som Alltinget utför. Det samma gäller enskilda ledamöters motioner. De introduceras i ledamotens eller ledamöternas parti eller partier och blir granskade och förberedda av utskottsavdelningens sakkunniga personal innan de läggs fram i Alltinget. Samtidigt som ett lagförslag lämnas in på Alltinget blir det tillgängligt genom tingsets hemsida. (URL: <<http://www.althingi.is>>.)

För att ett lagförslag skall kunna antas som lag måste det först genomgå tre behandlingar. Den första behandlingen börjar med att lagförslaget föredras och därefter blir det allmän diskussion. Därefter tar kammaren beslut om att remittera förslaget till ett av utskotten. Vilket utskott lagförslaget remitteras till beror på dess område.

När ett lagsförslag har remitterats till ett utskott, har redan utskottets sekreterare och en av utskottsavdelningens lingvister granskat förslaget, först på var sitt håll, men sedan jämför de sina anteckningar om de ändringar som eventuellt måste göras. Ändringarna kan vara av tre slag. För det första kan det vara fråga om uppenbara språk- eller stavfel. För det andra kan det vara mindre ändringar i ordalydelse eller ämne som måste diskuteras i utskottet. Dessa förändringar kommer till uttryck i ett så kallat statusdokument som omnämns i utskottets betänkande. För det tredje är det större förändringar i lagförslaget som genomförs genom särskilda ändringsförslag. Alla dessa anmärkningar och förändringar lämnas över till utskottets ordförande som tar hänsyn till dessa när förslaget diskuteras i utskottet.

Under den tid ett lagförslag behandlas av ett utskott remitteras det för det mesta till olika intresseorganisationer och individer för utlåtande. Utskotten möter också många individer för diskussion under behandling av ett ärende för att ta reda på experternas och de berördas åsikt i saken. Efter granskning och diskussion uttrycker utskottet sin åsikt i ett betänkande och i ändringsförslag som utskottsavdelningens personal granskar och gör klart för tryckning. När dessa dokument lämnas in till Alltinget, finns de tillgängliga för allmänheten på Alltingets hemsida på Internet.

När utskottet har avslutat sin behandling och avgett betänkande och lämnat in sina ändringsförslag, tas förslaget upp till andra behandling i kammaren. Under denna behandling diskuterar kammaren enskilda artiklar och ändringsförslag och röstar slutligen om förslaget skall remitteras till tredje behandling. Ändringsförslag, som enskilda ledamöter kan lämna in på samma sätt som utskotten, tas också upp till omröstning. Om ändringsförslagen antas, utformar utskottsavdelningen ett nytt statusdokument där förändringarna har förts in i texten i det ursprungliga förslaget. Texten i ett sådant statusdokument överförs noggrant av utskottsavdelningens experter både med hänsyn till språk och juridiska detaljer. Detta dokument trycks sedan och utgör grunden för tredje behandlingen. Samtidigt finns dokumentet tillgängligt på hemsidan.

Ett lagförslag kan också remitteras till ett utskott mellan andra och tredje behandlingen. Utskottet utformar då ett "fortsättnings"-betänkande och lägger fram eventuella ändringsförslag. Enskilda ledamöter kan också lämna in ändringsförslag vid tredje behandlingen.

Tredje behandlingen är slutbehandlingen av ett lagförslag. Då diskuteras förslaget i sin helhet. Därefter röstar kammaren om eventuella ändringsförslag och slutligen röstar kammaren om lagförslaget skall antas i sin helhet och stiftas som lag.

När Alltinget har stiftat en lag, sänder kammarkansliet manuskriptet till den antagna texten tillsammans med anteckningar om vilka ändringsförslag som har antagits till utskottsavdelningens dokumentenhet som gör det klart för tryckning, dels som ett alltingsdokument och dels som ett särtryck. Lagens text läses igen både av utskottsavdelningens jurister och av lingvister med hänsyn till texten och juridiken, där det särskilt uppmärksammas att alla formella krav på textens utseende tillgodoses och att de antagna förändringarna är rätt

införda i texten. Därefter sänds texten som bilaga med e-post till tryckeriet. Tryckeriet är ett privatföretag som tinget har slutit avtal med, efter en offentlig anbudsround, om tryckning av lagar och alltingsdokument som överskrider fyra sidor. Andra dokument kopieras på Alltingets kansli.

Tryckeriet sänder fem exemplar av tryckta lagar. Alltingets talman och kanslidirektören undertecknar tre av dessa. Två exemplar sänds till vederbörande departement och ett till Alltingets dokumentavdelning. I departementet undertecknar statsrådet lagen och remitterar den till landets president som också skriver under den. När dessa formalia är slutförda trycks lagen i Författningssamlingen, som utges av justitiedepartementet, där den får ett särskilt nummer och får laga kraft från och med tryckningen. Lagtexten är precis den samme som den text utskottsavdelningens dokumentenhet förberedde före tryckningen och underskrivandet av lagen i tinget, och det faktiskt samma som tryckeriet tar hand om tryckning av lagen och Författningssamlingen. Samtidigt som lagens text är färdig och sänds till tryckeriet finns den tillgänglig på tingets hemsida.

Ända sedan år 1932 har justitiedepartementet ungefär vart tionde år utgett en bok med gällande lagar och år 1995 publicerades den åttonde utgåvan av denna. Författningssamlingen finns också tillgänglig gratis på Alltingets hemsida. Två gånger om året uppdaterar dokumentavdelningen inom Alltingets utskottsavdelning samlingen, d v s efter höst- och vårsessionerna. Då införs nya lagar i samlingen, fällda lagar raderas ut och förändringslagar införs i vederbörande lagtext. I den senaste utgåvan av Författningssamlingen var lagen indelad i 47 kapitel beroende på område. På Internet kan man söka enskilda lagar utifrån kapitelbenämning, lagens namn och nummer förutom att man kan söka igenom hela Författningssamlingens text.

Isländska lagar översätts endast i undantagsfall till andra språk men den texten äger självfallet inte någon laglig giltighet. Island är inte medlem i EU men däremot i EES. Till följd av detta äger den del av EU:s lagar (ungefär 80%) som berör EES laglig giltighet på Island men dessa lagar översätts till isländska innan de diskuteras och expedieras på Alltinget eller ges ut som t ex särskilda reglementen av regeringen. Denna text äger självklart paralleller inom andra språk.

Slutligen kan nämnas att under Alltingets tre senaste sessioner 1995-1998 lämnades det in 225 lagförslag varje år, därav 130 propositioner men ungefär 95 motioner. Antagna lagar under varje session var 125, därav antogs omkring 12% av de enskilda ledamöternas motioner.

3. Protokollet offentliggörs

En stor del av kammarkansliets arbete utgörs av utgivningen av Alltingsprotokollet. Det har publicerats oavbrutet ända sedan återupprättandet av Alltinget år 1845. Protokollet innehåller all debatt som har ägt rum i Alltingets kammare och alla dokument som upprättats.

I början publicerades de parlamentariska procedurerna i en förkortad version eller som indirekt tal, men ganska tidigt började man anteckna föredragen och ge ut dem som direkt tal. Det fanns inga stenografer bland kanslipersonalen under förra århundradet. Alltinget anställde sin första stenograf år 1917. Från början var ställningen som kanslist eftersökt och ansågs som en ganska högrankad post. Under en lång period rekryterades kanslipersonalen bland gymnasiestudenter eller högre utbildade personer som ansågs vara i stånd till att utföra ett gott arbete. Väl utbildade personer med god språkkunskap och väl införstådda med tingets ärenden var förvånansvärt duktiga på att finna kärnan i varje anförande i kammaren och att presentera det i flytande text, även om debatterna inte citerades ordagrant. Det sades ibland att utskriften av protokollen var en betydlig förbättring av talen, men självklart fick ledamöterna alltid möjlighet att läsa över korrekturet innan det trycktes i Alltingsprotokollet.

Kansliets personal var inte nödvändigtvis tränad i stenografi men hade utformat sina egna tecken som var oläsbara för alla andra utom dem själva. Under fyrtioalet var det en ökad tendens till försening av inlämnandet av manuskripten och utgivningen av protokollen försenades då ända upp till fyra år. Detta skapade ett utbrett och ökande missnöje bland ledamöterna men lagförslag lämnades ändå in av ekonomiska skäl även om tryckningen av protokollet låg nere. Vid denna tidpunkt hade en ny teknik introducerats på Island: ljudinspelning på metalltråd. På Alltingets vägnar hade två tekniker blivit sända till Hollywood i Förenta Staterna för att studera denna nya teknik. För att göra en lång historia kort blev

Alltinget pionjär i inspelning av parlamentarisk debatt på band, och 1952 ersattes kanslisterna av ljudtekniker. Från denna tidpunkt fick ledamöterna gå upp till talarpodiet och tala där i mikrofon i stället för att yttra sig från sina sittplatser i kammaren.

Denna ändring i arbetet med ledamöternas tal var revolutionerande och den tekniska utrustningen som hade hämtats från Hollywood visade sig fungera bra och gick aldrig sönder. Rutinen blev herefter att så fort det blev fel i inspelningen avbröt man genast pågående plenum. Detta har endast förekommit två gånger sedan 1952; första gången var det på grund av att en avspelningsgenerator sviktade vid ett elavbrott i Reykjavik år 1983 och andra gången på grund av ett sammanbrott i datorsystemet år 1997.

Talen spelades in på två timmar långa band, som teknikerna förkortade till 20 minuter. Dessa 20 minuter som senare blev 15 minuter utgjorde också arbetsenheten för protokollskrivarna.

Island hade också en särställning med hänsyn till antalet anställda vid protokolls-enheten. Ända sedan år 1952 var åtta anställda vid utskrivningen av protokollen, sex av dem var timanställda medan de två anställda som var ansvariga för allt textarbetet var fastanställda. Den totala debattiden under en årlig session på Alltinget är ungefär fem till sex hundra timmar, vilket har varit oförändrat under flera år.

År 1991 förvandlades Alltingets organisation från tvåkammersystem till enkammersystem. Denna omvandling ledde till ganska stora tekniska förändringar, nu behövdes inte längre samtidig inspelning i de båda kamrarna och man inledde elektronisk omröstning. År 1996 fattades beslut om ljudinspelning av debatten i kammaren med digital teknik parallellt med inspelning på band. Detta lyckades mycket bra och sedan dess skrivs all information angående talen, vem som talar och hur länge, vad det är för typ av tilltal och vilket ämne det är som diskuteras direkt in på datorn. Denna information blir tillgänglig för allmänheten på Alltingets hemsida på Internet; hemsidan upprättades år 1994. Från 1998 kan man lyssna på debatten på datorer var som helst på Internet och tre skrivare är nu sysselsatta med datorstyrd inspelning av debatten.

4. Protokollskrivning

Som redan har sagts delas inspelningen av debatten upp i 15 minuter långa arbetsenheter. Tre sekreterare skriver in debatten på dator. Två av dessa är entreprenörer som arbetar utanför Alltinget och hämtar fram inspelningen med hjälp av Internet och sänder utskrivna text tillbaka. Då tar två lyssnare vid, läser texten på datorskärmen samtidigt som de jämför den med ljudinspelningen. Lyssnarna tar också hand om sammanfogningen av dokumentet så att det bildar en enhet, kollar att ingenting har utelämnats och de jämför också direkta citat med originaltexten om den är tillgänglig.

Efter avlyssningen är det läsarnas tur. De är fyra och har alla universitetsutbildning i språk och läser texten med hänsyn till språkhantering och stavning och ser till att texten överförs till presentabelt skriftspråk. När detta har gjorts öppnar man tillgången till snabbprotokollet ute på tingets hemsida. Samtidigt trycks två exemplar av texten, det ena exemplaret överlämnas till vederbörande ledamot för överläsning och godkännande, som måste lämna in sina kommentarer inom 48 timmar. Det andra exemplaret får protokollets två redaktörer för överläsning och justering. Om ledamoten gör förändringar, sänds de till redaktören som skriver in dem i sitt exemplar. Då får läsare och lyssnare manuskriptet tillbaka och inför förändringarna i texten på dator. Dessutom jämför de med varandra att textförändringarna är rätt införda.

När detta är gjort är manuskriptet klart för ombrytning. Vanligen utges en veckas debatt åt gången. Det ombrutna korrektivet granskas med hänsyn till alla formalia angående föredragningslistan, ärendenas nummer, talare, omröstningar etc. Dessutom försöker man upptäcka möjliga tryckfel och fel i delning av ord. Slutligen sänds protokollet som postscriptdokument med e-post till tryckeriet.

Jag har nu gått ganska utförligt igenom arbetsprocessen med dokument och debatt i Alltinget för att visa hur mycket arbete läggs ner på behandlingen och utarbetandet av den text som för det mesta stadfästes som lag. Det är rätt att påpeka att omsorgsfull bearbetning av debatten inte är mindre viktig, för ganska ofta citeras debatten om ett bestämt lagförslag om domstolarna får uppgiften att tolka lagarna i tvistefall.

5. Lagspråket

Låt oss då se på språket i de isländska lagarna. Som redan sagts har den delen av den isländska lagstiftningen nästan inte alls granskats och därför finns det få tillgängliga källor att hänvisa till.

Om man tar en blick över Islands historia de senaste 700 åren ser man att islänningarna ganska länge hade endast en lagsamling, *Jónsbók*, som antogs år 1281. Den användes också ganska länge efter reformationen år 1550 och ända fram till dess att Christian den V:s Norska lag stiftades år 1687. Efter det användes Norska lagen i ökande grad som grund för domar på Island. Man kan därför säga att det danska inflytandet på lagspråket har varit ganska litet ända fram till år 1700 men därefter utökades användningen av dansk lagtext. Dess inflytande var betydligt starkare än de danska ämbetsmännens som ofta var borta och deras ämbetsuppgifter låg därför i händerna på deras isländska ställföreträdare. Denna utökade tillämpning av danska lagar hade till följd att man började kräva en dansk juristexamen av de isländska ämbetsmännen och denna klass blev snart genomsyrad av det latinsk-danska fackspråket (Kjartan G. Ottósson 1990: 24–26).

I slutet av 1700-talet förstärktes däremot den danskutbildade ämbetsmannaklassens inflytande. Den isländska allmogen kunde inte danska och har därför ganska litet eller inte alls förstått det språk som användes i lagar, domar och inte heller de danska ämbetsmännens brev och direktiv i närmare 200 år, eftersom de var på danska eller hade ett ganska danskinfluerat språk (Kjartan G. Ottósson 1990: 84). Men med återupprättandet av Alltinget år 1845 sker där en betydande förändring (Kjartan G. Ottósson 1990: 59, 80–82). Ända fram till år 1912 trycktes alla lagtexter både på danska och på isländska i *Författningssamlingen*.

Som exempel på vårdslöst språkbruk hos de isländska juristerna under mitten av förra århundradet kan nämnas: *NN skírskotaði til þess af honum framfærða* (NN hänvisade till det av honom framförda); *NN hefir gjört aðalréttarkröfu til að vera frífundinn* (NN har framställt huvudkravet att bli frikänd); *undir rekstri sakarinnar* (under behandlingen av saken); *það vinnur ekki meðhald réttarins* (det vinner inte rättens medhåll); *spurði erkleraði*

(den tillfrågade förklarade); *dómarinn tilhélt honum* (domaren tillhöll honum); *skjalið uppáhljóðar* (dokumentet lyder); *skjalið inniheldur einhliða úrtölur* (dokumentet innehåller ensidiga avrådningar); *líkið var undirkastað líkskurði* (liket underkastades en dissektion). Och ännu år 1872 var ord som *ansvar, caution, arrest, execution, exequera, testament, proces, injuria, exceptioner, articuli* och *eigindómur* (självdöm) i allmän användning bland ämbetsmän. Men under senare delen av århundradet utvecklades språket så småningom i rätt riktning (Kjartan G. Ottósson 1990: 92).

Några uttryck av latinskt ursprung har även rotat sig i det isländska lagspråket, som t ex *in fine, res judicata* och *pacta sunt servanda*. Även i gällande lagtexter kan man hitta exempel på användning av utländska eller främmande ord även om följande exempel kanske inte är typiskt för det juridiska språket "[...] *hér með talin deild á sjúkrahúsinu fyrir þá sem haldnir eru psychoses alcoholicae eða alcoholismus symptomaticus in aliis psychosibus*" ([...] här också inberäknat en avdelning på sjukhuset för dem som lider av *psychoses alcoholicae* eller *alcoholismus symptomaticus in aliis psychosibus*) (Lag nr. 39, 1964, §9; Hjördís Hákonardóttir 1992: 265).

Nuförtiden kan man fortfarande märka inflytandet från danskan som statsförvaltningens språk i isländska texter, särskilt i den sk kanslistilen i somliga offentliga dokument. Där kan man nämna användning av verb i medium i några fasta uttryck så som: *því dæmist rétt vera* (Därför döms det riktigt vara); *það tilkynnist hér með* (det informeras här med); *svar óskast* (svar önskas). Detta inflytande har dock minskat under detta århundrade (Kjartan G. Ottósson 1990: 92).

I arbeten om det amerikanska juridiska språket kan man hitta begrepp så som *legalism* eller *lawyerism* som hänvisar till stil som kännetecknas av omskrivningar, högtidliga uttryck och arkaismer men allt detta anses som ganska fina drag i juristernas tal- och skrivspråk. Som exempel kan nämnas användningen av *abutting* i stället för *next to*, *adequate number of* i stället för *enough* eller *be empowered to* i stället för *may*. Ur det isländska lagspråket kan man ta liknande exempel, t ex *að fyrirgera* (att förgöra) som synonym för *að missa* (att förlora); ett mer svårbegripligt ord *anmarki* (fel) för *galli*; äldre form av konjunktionen

ella (eller) för *annars*; eller uppstyldad omskrivning *að svo vöxnu máli av þess vegna* (därför) (Hjördís Hákonardóttir 1992: 263).

Det tredje amerikanska begreppet, *legalese*, är ett ännu mera negativt ord för juridiskt språk. Det definieras som uttryckssätt som har alla de kännetecken som har ansetts som negativa för det juridiska språket i den engelskspråkiga världen, så som att vara uppstyldat, fullt med upprepningar, sammanträngt, semantiskt krångligt, obestämt, oklart, gammalmodigt eller arkaistiskt, fullt med främmande ord. Detta är en stil som kritikerna påstår gör ämnet invecklat och svårbegripligt både för invigda och för amatörer. Exempel: *Said dog did bite aformentioned leg* (Nämnde hund bet ovannämnd fot). Det kan hända att en isländsk jurist inte alls låter sig störas av sådana uttryck (Hjördís Hákonardóttir 1992: 263–264). Ibland kan man också se liknande uttryck i det isländska juridiska språket. I företalet för krav om förändring av förmyndarskap över barn sägs t ex "[...] *að hún hefði forræði nefnds sonar okkar.*" ([...] att hun hade förmyndarskap över deras nämnde son). Här ser *nefnds sonar* ut att vara samma sorts uttryck som *said dog* men eftersom det verkar vara fråga om endast en son är ordet *nefnds* både onödigt och uppstyldat (Hjördís Hákonardóttir 1992: 264).

Det mesta som sägs om *legalese* kan man troligen säga också om det isländska juridiska språket (Hjördís Hákonardóttir 1992: 263–271; Sigurður Línadal 1988) men vi kommer inte att gå närmare in på det här och nu. Däremot vill jag nämna ett kännetecken för det isländska juridiska språket som man ofta får se i isländsk lag och det är att paragrafer börjar på ordet *nú* (nu). Detta har sin förebild i lagtexter från 1200-talet, Grágásarlög (som ingår i Gammel kongelig samling 1157 fol., och Staðarhólsbók AM 334 fol.). I Grágás börjar paragraf sällan på nu men det kommer som en stilvariation efter några *ef-setningar* (konditional satser) (Hans Henning Hoff 1995: 11). Denna satstyp påminner om hettitisk och gammal irisk syntax och måste vara ganska gammal i nordiska språk (Jón Gunnarsson 1999; E.H. Sturtevant 1936: 111; R. Thurneysen 1909: 328–329). I isländsk lagtext i dag är det ganska vanligt att paragraf börjar med nu. Exempel:

1. §

Nú hefur verkafólk unnið eitt ár samfellt hjá aðilum, sem fást við atvinnurekstur innan sömu starfsgreinar og ber því þá eins mánaðar uppsagnarfrestur frá störfum, [...] (Nu har löntagare

arbetat oavbrutet i ett år hos parter, som driver verksamhet inom samma näringsgren och äger då rätt till en månads uppsägningsfrist från arbetet, [...])

2. §

Nú fer verkamaður fyrir tilmæli atvinnurekanda, sem hann vinnur hjá [...] og skal þá [...] (lög nr. 19, 1979). (Nu avgår löntagare på den arbetsgivares begäran som han arbetar hos [...] och skall då [...])

I en isländsk ordbok sägs bl a om ordet *nú*: "(4) som begynnelseord i konditionalsats, särskilt i lagspråk." Nu i början av en fras verkar endast tjäna det ändamålet att göra texten främmande och högtidlig. Detta tycks vara samma fenomen som användningen av ordet *whereas* i början av lagparagraf i engelskspråkiga länder men där har den användningen kritiserats på grund av att den gör texten mer svårbegriplig. Somliga kan tycka att det låter mer högtidligt att använda *nú [...] og* (nu [...] och) i stället för *ef [...] þá* (om [...] då) i början av en konditionalsats som också samtidigt är lagparagraf men läsarna förstår troligen snabbare satsens mening om den är uppbyggd som vardagligt språk. Exempel: *Nú ríður maður á hesti á akbraut og skal hann þá halda sig á hægri vegarhelmingi* (Nu rider man en häst på en körväg och skall han då hålla sig på den högra sidan av vägen). Varför säger man inte: *Ef maður ríður hest á akbraut þá skal hann halda sig á hægri vegarhelmingi* (Om en man rider en häst då skall han hålla sig på den högre väghalvan) eller helt enkelt: *Sá sem ríður hesti á akbraut skal halda sig á hægri vegarhelmingi* (Den som rider en häst på en körväg skall hålla sig på den högra sidan av vägen)? Alla som kan isländska förstår genast de två senare satserna men ordet *nú* i den första satsen är ett hinder man först måste övervinna (Hjördís Hákonardóttir 1992: 268–269). Den åsikten har också framförts att det är en värderingsfråga om konjunktionen *nú [...] og* (nu [...] och) kan anses som för högtidlig eller affekterad i en lagtext och att det mycket väl kan tjäna det ändamålet att definiera först omständigheterna och sedan ange det som tillämpas under dessa omständigheter (Kristján Árnason 1991). Däremot tillfogar *nú [...] og* (nu [...] och) ingenting som inte lika klart kan uttryckas med *ef [...] þá* (om [...] då) som är det vanliga uttryckssättet i en konditionering, vare sig det är fråga om dagligt språk eller fackspråk inom andra grenar än juridiken (Hjördís Hákonardóttir 1992: 269).

Detta språkbruk verkar mera löjligt nu än det var i Grágás under medeltiden. Om man inte känner till lagspråket och läser t ex paragraf 7 i grundlagen som säger: *Nú deyr forsetinn*

[...] (Nu dör presidenten [...]) kan man fråga: När dör/dog presidenten? Var det när man skrev grundlagen eller när man läser paragraf 7? Det är klart att man måste undvika att använda ord och uttryckssätt som inte stämmer med det vanliga språkbruket (Hans Henning Hoff 1995: 11).

Slutligen vill jag kort föra på tal stilen inom det juridiska språket de senaste åren. Island blev medlem av den Europeiska ekonomiska sfären år 1993. Det innebär att omkring 80% av EU:s lag- och reglementssamling måste införas på Island. Dessa texter översätts till isländska och somliga av dessa måste först godkännas av Alltinget som isländska lagar eller internationella kontrakt. En del inslag i dessa texter passar inte ihop med isländska språkvanor vad gäller framställning, satsordning och utformning och anses inte alls vara någon förbättring av isländska lagar. Andra inslag är däremot otvivelaktiga framsteg i lagstiftning så att det blir allt vanligare att man börjar lagtexten med definition av de grundbegrepp som sedan används i lagarna. Det är också mycket vanligare att lagparagraferna får en slags överskrift eller titel som ger antydningar om vad paragrafen handlar om och det går då fortare för gemene man att finna vad han söker i lagarna.

6. Slutord

Det som kvarstår är att det isländska lagspråket är konservativt och ganska strängt följer de äldre förebilderna om stil och framställning. Enligt min bedömning borde det närma sig det vardagliga moderna språket så att folk i allmänhet kunde läsa det och förstå de lagar som det allt mer komplicerade nutidssamhället kräver. Det absurda i detta är att man har ägnat så mycket tid, resurser och krafter åt att det tekniskt sköts på det modernaste möjliga sättet, börjande med Hollywoodteknik och slutande med Internet, men inte klarar av de krav man borde ställa på ett modernt, lättillgängligt språk. Man kunde till och med dra lärdom av medeltida lagtexter med tanke på klarspråk och mer definitioner i nutida lagar.

Kanske det är så att vi blir förblindade av tekniken och glömmer att tekniken inte löser de gamla problemen. Språket fungerar som det alltid har gjort. Det är ett instrument som kräver mycket arbete, erfarenheter och personlig mognad av dem som vill använda det med

framgång. Varje generation har samma mödosamma arbete framför sig för att klara av att formulera sin egen tids tankar och lagar.

Litteratur

- Árnason, Kristján (1990). *Hugleiðingar um íslenskt lagamál*. Opublicerat föredrag för domare och advokater 20.12. 1990.
- Gunnarsson, Jón. Privat samtal 17.3. 1999.
- Hákonardóttir, Hjördís (1992). Tungutak lögfræðinnar. *Afmælisrit Gizurar Bergsteinssonar*, 261–277. Reykjavík: Sleipnir hf.
- Hoff, Hans Henning (1995). *Íslenska lagamálið, einkum hugtök og orðfæri*. Opublicerad seminarieuppsats. Reykjavík: Íslands universitet.
- Líndal, Sigurður (1988). Málfar og stjórnarfar. *Útljótur*, 1. tbl. (XLI árg.), 53–60, Reykjavík.
- Ottósson, Kjartan G. (1990). Íslensk málhreinsun. Sögulegt yfirlit. *Rit Íslenskrar málnefndar* 6. Reykjavík: Íslensk málnefnd.
- Sturtevant, Edgar H. (1936). A hittite glossary. 2nd. ed. *William Dwight Whitney linguistic series*. Linguistic society of America. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Thurneysen, Rudolf (1909). *Handbuch des Altirischen. I. Teil: Grammatik*. Indogermanische Bibliothek. Erste Abteilung. Sammlung indogermanischer Lehr- und Handbücher. I. Reihe: Grammatiken. Sechster Band. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.